

Principerna för en rättvis beskattning

Det är mer än 25 år sedan jag i en pseudonymt utgifven brochyr förfäktade *frivillighetens* princip såsom den enda tänkbara garanti för en rättvis beskattning, en idé som jag några år senare utvecklade i min på tyska utgifna *Finanztheoretische Untersuchungen*.¹ Under hela denna tid kan jag icke erinra mig att detta mitt uppslag blifvit en enda gång diskuterat vare sig i fackpressen eller den politiska pressen, ehuru jag visserligen haft den tillfredsställelsen, att den ena af dess grundtankar, krafvet på kvalificerad majoritet vid beslut i bevillningsfrågor under tiden fått en vidsträcktare användning vid den kommunala beskattningen.

Det var mig därför kärt att i dr Kuylenstiernas artikel min teori bland andra upptagits till kritisk behandling, låt vara att hans kritik åtminstone hvad statsbeskattningen angår utfaller helt afvisande.

En punkt i denna kritik har jag dock, hvad dr Kuylenstierna icke synes ha beaktat, redan förutsett och på förhand sökt bemöta i min (sistnämnda) bok; på en annan punkt åter skjuter, efterhvad det förefaller mig, kritiken öfver målet, i det

den ungefär lika väl skulle kunna rikta sig mot all demokratiskt ordnad beskattning.

Att en minoritet, som fått sig tillerkänd något slag af vetorätt eventuellt kan missbruka denna sin rätt till obstruktion för att derigenom söka tilltvinga sig *mer* än sin rätt, låter naturligtvis icke forneka sig; men måne icke denna fara dock är mindre än olägenheten af det oundvikliga majoritetsförtryck, som utmärker det nuvarande systemet. Minoriteten kan ju i hvarje fall aldrig genomdrifva sina önskningsmål *mot* majoritetens vilja; genom bristande "fairness" i fråga om beviljandet af sådana utgifter, af hvilka den *också* har intresse och därför rätteligen bort åtaga sig en större eller mindre andel, skulle den gifvetvis utsätta sig för repressalier, när nästa gång utgiftsposter komma på dagordningen, för hvilka *den* har ett lifligt, men majoriteten ett mera ljumt intresse. "Obstruktion" har jag i det anförda arbetet yttrat, "är det småskurna och i längden föga effektiva vapen, som af *undertryckta* medborgargrupper tillgripas mot den kompakta majoriteten". För-

¹ Broschyren är: *Våra skatter. Hvilka betala dem, och hvilka borde betala?* Stockholm 1894. Utgiven under pseudonymen Sven Trygg.

svinner majoritetsförtrycket så upphör också obstruktionens berättigande och därmed, bör man hoppas, också denna själf.

För långt återgår, synes mig, dr Kuylenstierna, då han vill göra gällande "att, om var och en kunde tänkas beräkna sitt eget intresse i en statsutgift, det äfven borde vara möjligt för en utomstående att objektivt mäta detta intresse". Förhölle det sig så, så är det icke godt att inse, hvad hela folkrepresentationen skall tjäna till. Hela skatteväsendet och allt det öfvriga kunde då hellre öfverlämnas åt sakkunskapen, åt fackmän. Det demokratiska samhällsskickets hela raison d'être ligger fastmer i den enkla sanningen, att den bäst känner hvar skon trycker, som har den på.

Att det är utomordentligt svårt icke blott för den enskilde väljaren utan också för den, åt hvilken han gifvit sitt förtroende, att uppskatta nyttan af en viss statsutgift och afgöra om den motsvarar det offer, som den pålägger honom (respektive hans komitenter) är blott alltför sannt. Men på något sätt *måste* ju i alla fall detta problem lösas, äfven om lösningen aldrig kan bli mer än approximativ, mången gång t o m blir förfelad och får göras om. Hur tänker sig dr Kuylenstierna själf tillvägagåendet i det typiska fallet: beviljandet af nya anslag? Hvad annat än de olika medborgargruppernas *intressen* kan bli bestämmande för folkrepresentationens ja eller nej? Dr Kuylenstierna upplyser oss i en not om att "enligt modern statsrättslig uppfattning *varje* medlem av folkrepresentationen representerar icke sina valmän, ej ens sin valkrets utan hela folket". Men kan han också säga oss, hur en dylik idealisk representant – ifall detta är idealet – skall bära sig åt för att bli *vald*? Eller, om han genom en ödets skickelse lyckats bli vald, hur han skall kunna bli *omvald*. Kan en frihandlare väljas i en protektionistisk "valkrets"? Eller en socialdemokrat i en högerkrets?

Jag påstår alls icke, att våra riksdags-

män i stort sedt äro besjälade af de trängs- ta orts- eller klassintressen allena, än mindre att de *böra* vara detta. Äfven i det enskilda ekonomiska lifvet är det egoistiska intresset icke exklusivt. Envar som avslutar en affär önskar i allmänhet, att äfven motparten må få lefva och göra sin vinst på bytet. Icke dess mindre utgår hela läran om det fria bytet från det enskilda intresset såsom det bestämmande – och väl med rätta, ty hufvudrollen spelar det dock alltid. Min fordran är nu blott och bart, att åtminstone *den* grad af rättvisa, som karakteriserar det fria bytet, nämligen att ingen behöfver betala mer för en sak än han anser den värd, också må få göra sig gällande på det finansiella området, och jag har försökt visa att detta också verkligen kan låta sig göra.

Min anmärkning åter mot formeln "skatt efter skatteförmåga" är att den icke löser problemet i hela dess vidd. För att kunna fördela en skatt efter förmågan måste man ovillkorligen känna *storleken* af den utgiftssumma som skall repartieras på de skattdragande. I motsatt fall har man två obekanta men blott en enda ekvation. Det kan icke svaras, att så snart anslaget är beviljadt är också utgiftssumman bestämd, ty själfva anslagsbeviljningen förutsätter ovillkorligen, att sättet för utgiftens fördelning i skatteväg åtminstone *föresväfvar* de röstande och alltså tillnärmelsevis är känd. Man rör sig alltså här i en cirkel, så vida man icke medger, att intresseprincipen faktiskt blir bestämningsgrunden för alltsammans, nämligen så länge det är fråga om verklig anslagsbeviljning, d v s att statsutgiften i fråga icke redan är till sitt belopp fastställd genom förut åtagna förpliktelser.

Men jag medger alltför gerna att problemet är invecklad. I synnerhet kompliceras det, när den s k socialpolitiska synpunkten kommer med i spelet, hvilken ytterst går ut på en (partiell) *konfiskation* af inkomst eller förmögenhetsdelar, till hvilka eganderätten icke eller icke längre fullt erkännes af samhällets rättsmedve-

tande. Här kommer alltså i verkligheten en rättsfråga, icke en intressefråga till afgörande, och om kvalificerad majoritet för ett besluts fattande äfven här kan ford- ras, blir det närmast för att hindra att rättssynpunkter allt för mycket grumlas af det alltid vakna enskilda intresset.² Något samband åter mellan anslags- och skatte- beviljning – den andra punkten på mitt program – existerar här i grunden alls icke, ty det med orätt förvärvade bör nat- urligtvis indragas till det allmänna utan afseende på dettas aktuella inkomstbe- hof.

En närmare utredning af det nutida fi- nansväsendets grunder är därför förvisso i hög grad af behofvet påkallad – den mo- derna finansvetenskapliga litteraturen, äfven den så frodiga söder om alperna, har enligt mitt förmenande ännu gifvit ganska ringa bidrag till en sådan. Hvarje ny kraft på detta område är därför att hel- sa välkommen, och jag hoppas lifligt, att dr Kuylenstierna, då han, efter hvad jag tror, för den närmaste framtiden kommer att egna sin praktiska arbetskraft åt fi- nansrättsliga spörsmål också må få tillfalle till en fortsatt bearbetning af den icke mindre viktiga teoretiska grundläggning- en för finansväsendet.³

² Efter "enskilda intresset" finns en inskjuten bly- ertsanteckning av Wicksell: (Man skulle kunna be- handla dem såsom lagfrågor. 1922) Det förefaller som om Wicksell skrivit sitt manuskript när Kuy- lenstiernas artikel i *Statsvetenskaplig tidskrift* kom 1919, låtit det ligga och bearbetat det igen 1922, dock utan att ha låtit publicera det.

³ Wicksell torde med sin avslutande formulering syf- ta på Kuylenstiernas ställning som tf 1:e kanslisekre- terare i finansdepartementet, vartill han utnämndes 1919 för att följande år bli ordinarie.

Namnas bör också att Erik Lindahl år 1919 dispute- rade på avhandlingen *Die Gerechtigkeit der Besteue- rung*, där han i forordet tackar Wicksell för upp- muntran samt för formella och sakliga förbättringar. Lindahls avhandling utvecklar tankegångar som Wicksell behandlade i sina finanspolitiska studier. Wicksell nämner dock inte Lindahls arbete i svaret till Kuylenstierna.